

pointerer, læses ud fra et menneskerettighedsperspektiv. Her er dens måske mest væsentlige budskab, at når man ser, hvor kompliceret og langvarig en proces det var i Danmark at nå frem til en anerkendelse af personernes individuelle rettigheder, og hvor sent det reelt skete, så bør man ikke forvente, at andre lande, der helt op til nutiden har bevaret den kollektive tænkemåde, meget hurtigt kan realisere en fuldstændig omstilling af deres retskultur og politiske kultur, så de lever op til de menneskeretlige principper.

*Jørgen Dalberg-Larsen*

BODIL WAMBERG: *Passionsblomsten*. En biografisk fortælling om Mathilde Fibiger. København 2008, Gyldendal. 215 sider. 199 kr.

MATHILDE FIBIGER: *Clara Raphael Tolv breve*. Med forord af Johan Ludvig Heiberg. København 2008, Gyldendal (genudgivelse, opr. 1850). 115 sider. 149 kr.

»Man skulle tro, der i dag ville ligge en halv meter mug oven på Mathilde Fibiger, men det gør der overhovedet ikke. Hun er forbløffende moderne.« Ordene er Bodil Wamberges og faldt i et Politiken-interview i foråret 2008, hvor hun udgav en ny biografi af Mathilde Fibiger (1830-72), den berømte danske kvindesagspioner og forfatter. Det var hende der blev den første betydelige fortæller for kvindefrigørelsen og dermed startede kønskampen i Danmark med sin udgivelse af *Clara Raphael Tolv Breve* i 1850. Sammen med Wamberges biografi udsendte forlaget Gyldendal et nyoptryk af Mathilde Fibigers dengang så kontroversielle bog og dennes forord af Johan Ludvig Heiberg. Skulle det være nødvendigt her 158 år efter, kunne man spørge. Ja, svarer Deres anmelder: Med en skribent som Bodil Wamberg er der god grund til at vække Mathilde Fibiger og hendes pen til live, både fordi Mathilde Fibiger havde »en varm linie til underbevidstheden« (som Rifbjerg i dag, hævder Wamberg), og fordi hendes kønspolitiske budskab stadig er aktuelt. Meget har ændret sig, men på det »privatpsykologiske plan ligner verden i udstrakt grad sig selv«, sagde Bodil Wamberg ved bogens udgivelse: »Tidens pendul svinger frem og tilbage, men vi havner altid på en eller anden måde i de forhold – mænd og kvinder i mellem – hvor vi altid har befundet os«.

Bodil Wamberg har med det blik selv nyt at berette om den unge pioner. Hun læser som den første Mathilde Fibigers historie med hendes egne øjne og med en klog, livserfaren litterats briller, og hun portrætter hende i fuld figur tilbage fra før den tid, hendes første værk, *Clara Raphael*, satte offentligheden på den anden ende. Wamberg afdækker rødderne i Mathilde Fibigers barndom og opvækst og sætter portrættet af den unge pige op imod det billede, resten af verden skabte af hende. Og med det blik skriver hun en ny historie frem om den ellers gennembeskrevne historiske pioner. Mathilde Fibiger voksede op som den yngste af ni søskende i en demokratisk og politisk engageret, men helt kærlighedsløs familie i København. Faren Johan Adolph Fibiger og moren Margrethe Cecilie Aasen havde været kærester fra de var ganske unge, men moderen forsøgte inden giftermålet at hæve forlovelsen, da hun opdagede, at de to intet havde tilfælles. Alligevel pressede familie og venner dem til ægteskab. Det iskolde, kærlighedsløse ægteskab holdt i 31 år, før forældrene blev skilt, og familien gik i opløsning. Denne grumme familiesaga udfolder Bodil Wamberg indsigtfuldt og ubarmhjertigt, velskrevet og ligefremt. På den fortællings baggrund bliver Mathildes grundfæstede skræk mod enhver form for erotik helt forståelig.

Da den fraskilte mor, der i en årrække boede alene med sine døtre, døde, var Mathilde 14 år. Kort efter skrev hun: »Jeg vil meget gerne lære så meget, at jeg kan søge plads som lærerinde, så snart jeg er konfirmeret, thi selv om det er tungt at skilles fra sine kære, er det dog endnu tungere at ligge dem til byrde, og under disse omstændigheder er det jo umuligt andet«. Mathilde Fibiger ville væk. Hun ville finde sig et arbejde og forsørge sig selv. Det var i 1844 ikke nogen uproblematisk ambition for en ung, forældreløs pige fra borgerskabet, hvor der ikke fandtes nogen kompetencegivende uddannelser, nogen økonomisk forsørgelse ud over familien, eller noget lønnet arbejde, der passede sig for en pige fra embedsstanden. Et arbejde som tjenestepige eller vaskekone var for døtre af en anden klasse. Den eneste mulighed var at blive guvernante eller privat lærerinde, hvor man kunne undervise børn, der ikke var meget yngre end de unge piger selv. Storesøsteren Ilia og Mathilde ville foreløbig bo hos en onkel, drive selvstudier og gå på et af de mange kurser for kommende privatlærerinder i København – og siden drage af gårde. Og Mathilde Fibiger havde drivkraften, frihedstrangen og var desuden blevet udstyret med et røntgenblik for sociale konflikter, kønnenes placeringer og menneskelige utilpassetheder.

Efter diverse forhindringer kom Mathilde ud som lærerinde på Maltrup under Hardenberg gods på Lolland. Det var i foråret 1849, og mens Treårskrigen mod Preussen rasede, trivedes Mathilde, selv om hun i starten følte sig forladt og fremmed i de nye omgivelser. Men langsomt blev hun i sit nye hjem optaget af de ophidsede samtaler om krigsbegivenhederne, børnene blev glade for deres nye lærerinde, og i foråret 1850 fandt Mathilde frem til en lykkefølelse, en inspiration og en forståelse for frihed: »I frihed vil jeg leve, elske og virke, frivilligt vil jeg forsage. Man får ikke noget for intet«. Frihed blev hendes nøgleord, skriver Wamberg. Og hun kom på visit i København, hvor de andre nu så hende som »sød, elskværdig, ualmindelig smuk og ualmindelig begavet«. Tilbage på Maltrup begyndte hun at skrive; hun havde fundet en form og skrev talentfuldt og som den selvfølgeligste sag i løbet af 1850 sin fiktive fortælling om guvernanten *Clara Raphaels* udvikling fra indeklemthed til oprør. I romanen lod hun *Clara Raphael* skrive breve til sin veninde *Mathilde*, to fiktive figurer, hvis dialog i Wambergs fortolkning rummer Mathilde Fibigers egen indre dialog. *Clara Raphael*-skikkelsen berettede i sine breve, med indtryk og refleksioner fra det indeklemte landlige miljø i provinsen, stærkt og klart om, hvordan hun kom på kant med den inkarnerede småborgerlighed på gården på grund af sit behov for at ånde frit. Og på grund af sine idéer om »Damernes Emancipation«. Hun gav sig selv det løfte altid at arbejde for emancipationen. Et løfte hun holdt, da hun blev tilbudt ægteskab, som for hende derfor kun kunne blive platonisk.

*Clara Raphaels* historie er kendt og genfortalt til hudløshed. Det er historien om forfatteren, den kun 19-årige Mathilde Fibiger, også. Men her bliver den født på ny. Det er først i denne historie, vi for alvor forstår den selvtilid, som fik Fibiger til at sende sin roman *Clara Raphael Tolv Breve* til datidens største smagsdommer, Johan Ludvig Heiberg, som straks begejstredes for hendes lysende skrivetalent og evne til at reflektere på højt niveau. Han skrev i sit forord til bogen, at hendes ånd var som »en Passionsblomst, der er plantet i en Kaalhave«. Dermed angav han også, at hendes idéer var fremmede for den verden, hun var en del af. Fremmede, men smukke. Måske fortrød han disse pæne ord, da bogen viste sig at afstedkomme en sand bølge af rasende reaktioner og vild debat langt ind i 1851. Borgerskabet så bogen og dens budskab som det rene ukrudt. Debatten blev siden kaldt Clara Raphael-fejden.

Mathilde Fibiger selv havde et par indlæg i debatten: *Hvad er Emancipation?* og *Et Besøg*. I det sidste indlæg tog hun afstand fra det platoniske ægteskab, der var den største anstødssten i offentligheden. Men

tiden, der nok var præget af det nationale og demokratiske opbrud, hvor enevælden blev afskaffet, og Danmark var i krig med Tyskland, var endnu ikke moden til kvindefrigørelse. Det måtte hun sande, selv om hun fik moralsk støtte fra nogle få medsøstre som Pauline Worm, Athalia Schwartz og Fanny Normand de Bretteville, feminister og kvindelige pædagoger, der arbejdede for at skabe kompetencegivende uddannelser til piger og kvinder. Den unge Natalie Zahle, der i virkeligheden organisatorisk og praktisk var længst fremme i skoene for at skabe skolemuligheder for kvindekønnet, tav. Hun var klar over, hvor kontroversielt det var overhovedet at tale om lige muligheder for begge køn. Så dette, at »forfatteren og dukkeføreren Mathilde« via *Clara Raphael* overhovedet brugte gloserne *emanciperet* og *emancipation* var »for den borgerlige konvention edder og forgift«, som Bodil Wamberg så poetisk beskriver den drøje provokation og uforskammethed, det var offentligt at give sig til at drøfte kønnenes indbyrdes stilling. Det fordomsfulde borgerskab var begyndt at ane det revolutionære spøgelse i horisonten og ville under ingen omstændigheder lægge øre til, hvad en purung pige med en original og selvstændig tankegang kunne have på hjerte.

Det blev derfor fremover ikke nemt at klare sig for hende. Der var ingen oplagt levevej for unge kvinder, der råbte op om kønnenes ulige stilling, og som ikke havde mand eller forældre til at forsørge sig. Mathilde Fibiger overlevede med nød og næppe sammen med sin søster Ilia. Det er mindre kendt, hvordan det lykkedes dem. Det får vi nu, med alle sindsstemninger udfoldet, men dog nøgternt og ligeud at vide af Wamberg. Mathildes forhold til søsteren og brødrene, der ikke tålte hendes frie udfoldelse, har heller ikke været fortalt, som Wamberg gør det her. Indlevet. Medrivende. Ligesom historien om, hvordan den unge Mathilde blev løftet ned fra talerstolen, da hun til en folkefest ved Rønnebæksholm var blevet opfordret til at tale, får det til at gibbe i læseren. Det var uhørt, at en kvinde talte fra en talerstol i 1850'erne, men sådan ligefrem bagfra at blive løftet ned af en stor, kraftig mand føles uhørt i dag.

Mathilde Fibiger skrev endnu to romaner, *En Skizze efter det virkelige Liv* (1853) og *Minona* (1854). Bøgerne blev yderst kritisk modtaget og skaffede hende hverken litterær eller kønspolitisk anseelse og slet ikke nogen økonomisk gevinst. Anmeldelserne gav Mathilde Fibiger et knæk, og hun indså det selv: »Jeg er ligesom gået i stå«, skrev hun. Uden energi, livsmod og fyldt af en fornemmelse af sygdom opgav hun forfatterskabet. Den årlige understøttelse, som hun fra enkedronning Caroline Amalie modtog fra 1856, gav hende muligheden for at føre

sin egen husholdning som syerske og oversætter. Hun opgav ikke sin frihed. Siden hen fik hun hjælp til en uddannelse som telegrafist af finansminister C.E. Fenger, blev ansat ved den danske Statstelegraf og blev statens første kvindelige tjenestemand. Som sådan virkede hun i Helsingør, Nysted på Lolland og i Århus. Hun fortsatte dog med at skrive en ganske lille smule; det blev til lidt anmeldelser, et biografisk forord om sin søster Ilia til udgivelsen af dennes efterladte digte og til *Tidskrift för Hemmet* (1869) den anerkendte artikel »Den ensommes Hjem« om den enlige, arbejdende kvindes hjemmeliv.

Mathilde Fibiger glædede sig over Georg Brandes' forord til J.S. Mills forord til *Kvindernes Underkuelse*, 1869, men hun blev aldrig selv en del af den kvindebevægelse, der begyndte at tage form i Danmark lige før og omkring hendes død. Mathilde Fibiger havde drømt om kvindernes frihed til at skabe sig en identitet på lige fod med mænd, men taget skarpt afstand fra kvindernes lighed med mænd: »Kvinderne der sidder og ryger pipe i mændenes studerekammer, de er ikke mine kvinder«. Hun ville formodentlig have stejlet over at se kvinder i ledende stillinger i dag.

Alligevel var hun kønskampens skarptseende pioner. Hun gav sig ikke, selv om hun var for tidligt ude til selv at nyde frugterne af sin pionergerning. Konsekvensen var, at hun heller ikke kunne tage imod kærligheden. Heller ikke da den faktisk stod foran hende i tindrende tillidsfuldhed i form af digteren Meïr Aron Goldschmidt.

Mathilde Fibiger døde som 42-årig, ensom og udmattet. Hendes historie er blevet mytologiseret, men skrevet over den samme triste og lidt kedsommeligt enøjede kønspolitiske læst igen og igen. Først nu har den modne biograf og litterat Bodil Wamberg talentfuldt fortolket Mathilde Fibigers livsfortælling i et integreret fletværk sammen med den litterære analyse af hendes bøger. Det er gjort så lysende indsigtfuldt, at Mathilde Fibigers eftertid nu for alvor får mulighed for at smage frugten af det værk, hun efterlod sig. Bodil Wamberg har gravet al mug væk og løftet både kønnet og det menneskelige portræt af pioneren Mathilde Fibiger ind i det moderne liv, så både ukrudtet og passionsblomsten blomstrer.

*Birgitte Possing*